

DOI 10.37491/UNZ.71.13
УДК 347.9

Роксолана ЛЕМИК¹

СПРОСТУВАННЯ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ПОШИРЕНОЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Комплексно розкрито порядок спростування недостовірної інформації, яка була поширена в соціальних мережах, що ґрунтується на дослідженні наукових праць та матеріалах судової практики. Розроблено теоретичні основи, а також засади практичної реалізації права на захист честі та гідності в цивільному судочинстві. Проаналізовано нормативний матеріал, наукову літературу й судову практику щодо порядку спростування в цивільному судочинстві недостовірної інформації, поширеної в соціальних мережах, і сформульовано висновки та пропозиції щодо порядку здійснення права на захист честі й гідності особами, які мають намір спростувати таку інформацію. Розглядається юридичний склад правопорушення, складовими якого є поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє немайнове право. Розкривається зміст кожного з цих елементів, оскільки наявність їх у сукупності є підставою для задово-

¹ кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка
roksolana.lemuk@lnu.edu.ua,
<https://orcid.org/0000-0001-6961-9715>.

лення позовних вимог. Вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на повагу до гідності та честі, права на недоторканість ділової репутації, належить позивачеві. Водночас особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини. Окрема увага звертається на проблему визначення відповідача (співвідповідача) в таких категоріях справ, оскільки така обставина (встановлення належного відповідача) є найбільш захищеною позицією в таких спорах, а без встановлення належних відповідачів неможливо і спростувати інформацію, яка є недостовірною та такою, що порушує честь та гідність особи, і відшкодувати завдану моральну шкоду.

Ключові слова: позовне провадження, захист честі та гідності, способи захисту, інформація в інтернеті.

Спростування недостовірної інформації, поширеної в соціальних мережах, у цивільному судочинстві спрямована насамперед на реалізацію принципів диспозитивності, змагальності та рівноправності сторін. Необхідність дослідження правової природи цієї категорії справ, визначення способів захисту та суб'єктного складу зумовлена тим, що в сучасному українському суспільстві досить гостро стоїть питання реального захисту прав і законних інтересів громадян, проголошених Конституцією України. Так, ст. 55 Конституції України передбачений захист судом прав і свобод людини та гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Аналіз судової практики свідчить про те, що в зацікавлених осіб не завжди є можливість ефективно реалізовувати надане їм право на спростування недостовірної інформації, що спричинено як недосконалістю процесуального законодавства (проблема визначення відповідача), так і складністю доказування.

Інститут спростування недостовірної інформації, поширеної в соціальних мережах у судовому порядку, донині не був предметом спеціального комплексного дослідження. Наукові праці Д. В. Бобрової, О. В. Дзери, А. С. Довгерта, Н. С. Кузнецової, О. О. Красавчикова, З. В. Ромовської, Я. М. Шевченко, Г. Ф. Шершеневича та інших вчених здебільшого стосуються цивільно-правових засад захисту особистих немайнових прав фізичних осіб, правової природи таких понять як честь, гідність і ділова репутація та аналізу елементів складу даного правопорушення. Основні теоретичні засади з цих проблем були сформульовані такими вченими, як: А. Л. Анісімов, О. М. Ерделевский, Л. О. Красавчикова, М. М. Малєйна, В. П. Палюк, І. В. Саприкіна, О. В. Синегубов, Р. О. Стефанчук, А. О. Церковна, С. І. Шимон та ін.

Процесуальний аспект цього питання висвітлено в працях М. А. Гурвіча, А. О. Добровольського, П. Ф. Єлісейкіна, І. А. Жеруоліса,

С. Ю. Каца, В. В. Комарова, Д. Д. Луспеника, Л. Я. Носка, Є. Г. Пушкара, П. І. Радченка, В. І. Тертишнікова, М. К. Треушнікова, Н. О. Чечиної, В. М. Шерстюка, М. Й. Штефана та ін.

Серед проблем, які потребують розв'язання, найважливішою є з'ясування низки загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних із визначенням способу захисту, ідентифікації відповідача, а також порядком зібрання доказів та доказуванням.

У статті ставляться завдання: визначити суб'єктний склад цієї категорії справ; розкрити зміст кожного з елементів складу правопорушення; сформулювати рекомендації щодо зібрання доказів та доказування в цьому виді цивільних спорів; критично оцінити практику застосування судами норм цивільного процесуального права, які розглядають справи про спростування недостовірної інформації, поширеної через соціальні мережі.

Відповідно до ч. 1 ст. 201 Цивільного кодексу України (ЦК України) особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством, є здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я (найменування); авторство; свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством. Поширення на сторінках соціальних мереж недостовірної інформації, що посягає на честь, гідність та ділову репутацію, є порушення цих благ і передбачає цивільну відповідальність.

Конституція України визнає честь і гідність людини найвищою соціальною цінністю та передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності (ст.ст. 3, 28). Водночас Основним Законом гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань (ст. 34). Однак, якщо такі думки і переконання містили недостовірну інформацію і тим самим порушили немайнові права інших осіб (зокрема право на честь і гідність), особи, право яких порушено, можуть вимагати спростування такої інформації відповідно до положень ст. 277 ЦК України. Відповідно до ст. 68 Конституції України, кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Відомо, що кожне право не є безмежним і закінчується там, де починається право іншого суб'єкта правовідносин. Тож, якщо особа має право на свободу думки і слова, це не дає їй права поширювати недостовірну інформацію. Тобто кожному праву на вільне висловлювання своїх поглядів чи переконань кореспондує обов'язок не ганьбити честь, гідність чи ділову репутацію інших.

Чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, оскільки вони є морально-етичними категоріями та одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту [3].

Під гідністю слід розуміти ставлення особи до себе чи своїх вчинків. Це, своєрідна, самоповага, усвідомлення свої значимості, внутрішній потенціал, що зумовлює наші прагнення. Честь — це ставлення оточення до особи та її поведінки, що впливає на усвідомлення особою своєї соціальної ролі та моральних заслуг.

Ділова репутація — це здебільшого характеристика юридичних або фізичних осіб, які провадять підприємницьку діяльність, що ґрунтується на принципах чесності, справедливості, законності у процесі здійснення ними професійної діяльності.

Правова природа права на захист честі, гідності та ділової репутації є складовою права на приватність, тому захист такого права виникає на межі між правом на вільне висловлювання та правом на недоторканність приватного життя.

Особа, яка вважає, що поширена про неї інформація є неправдивою і при цьому ганьбить її честь та гідність, вправі звернутися в суд за захистом свого порушеного особистого немайнового права, обравши при цьому найбільш ефективний, на свою думку, спосіб захисту. Такі способи захисту визначені законом і можуть бути як загальними, так і спеціальними.

Відповідно до ст. 275 ЦК України, захист особистого немайнового права здійснюється у спосіб, встановлений гл. 3 цього Кодексу, а також іншими способами відповідно до змісту цього права, способу його поширення та наслідків, що їх спричинило це порушення.

До спеціальних способів захисту належать, наприклад, спростування недостовірної інформації (для застосування цього способу захисту поширена інформація повинна бути визнана недостовірною) та/або право на відповідь (особа, стосовно якої поширено інформацію, має право на висвітлення власної думки щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною). Відповідно до ч. 7 ст. 277 ЦК України, спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена. Отже, якщо така інформація була поширена на сторінці користувача в соціальній мережі, її спростування має бути розміщеним на сторінці того ж користувача, який поширив недостовірну інформацію. При цьому варто зауважити, що суд не уповноважений зобов'язувати відповідача вибачитися перед позивачем (навіть якщо такий спосіб захисту обрав сам позивач), оскільки у ст.ст. 16, 277 ЦК України не передбачено такий спосіб захисту, як примусове вибачення за поширення недостовірної інформації у справах про захист честі, гідності чи ділової репутації.

Виходячи з компенсаційного характеру відповідальності в цивільному праві, форма вини особи (умисел або необережність та їх види), за загальним правилом, не впливають на розмір відповідальності, оскільки відповідальність виникає у правопорушника перед потерпілою особою, і тому для особи, суб'єктивні права якої порушені, не має значення психологічне ставлення правопорушника до своїх дій та їх наслідків. Що стосується відповідальності за спростування недостовірної інформації, то таке спростування здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила (ч. 6 ст. 277 ЦК України).

Належним відповідачем у справах про спростування недостовірної інформації, поширеної в мережі Інтернет, є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник вебсайту. Це особи, яких позивач повинен установити, а відтак надати про них повну інформацію у позовній заяві, відповідно до вимог п. 2 ч. 3 ст. 175 ЦПК України (п. 12 постанови Пле-

ному Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [3]).

Дані про власника вебсайту можуть бути витребувані відповідно до положень цивільного процесуального законодавства в адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адреси українського сегмента мережі «Інтернет». Але якщо справа, по якій надається ця правова довідка, базується на інформації, що поширена, наприклад, через соціальну мережу *Facebook*, слід врахувати те, що доменне ім'я *.facebook.com* є приватним доменним іменем другого рівня в домені *.com*, який є загальним доменом верхнього рівня. Доменне ім'я *facebook.com* не відноситься до українського сегмента інтернету. Адреса *Facebook* не належать до адресного простору українського сегмента мережі Інтернет, адміністрування цих доменних імен в Україні не здійснюється. Отже, суд не зможе отримати інформацію про власника сайту, а відтак, розраховувати на те, що його можна залучити, як відповідача до участі у справі, теж не варто.

Також слід врахувати і те, соціальні мережі відразу зазначають про відмову нести відповідальність у випадках поширення на їхньому сайті недостовірної інформації. Наприклад, у договорі користувача *Facebook* зазначається: «Ми не можемо контролювати всі дії користувачів на *Facebook* і не несемо відповідальності за матеріали або інформацію, яку користувачі передають або розповсюджують на *Facebook*. Ми не несемо відповідальності за образливі, небажані, непристойні, незаконні або з інших причин неправдиві ресурсів матеріали або інформацію, з якою ви можете стикнутися на *Facebook*».

Отже, залишається у справі відповідачем тільки особа, яка поширила недостовірну інформацію, але і тут виникає проблема — як достовірно ідентифікувати таку особу, яка створила і розповсюдила певний електронний документ, що може бути доказом у справі про спростування недостовірної інформації.

Долучення до поширення інформації інших користувачів соціальних мереж вже є підтвердженням того факту, що інформація, яка може бути об'єктом спору, не була ними поширена особисто, а була розміщена на їхніх сторінках з ініціативи первинного дописувача. Тому вважаю, що залучати як співвідповідачів усіх, хто поширив розміщену інформацію в мережі на своїх сторінках у соціальних мережах, є недоцільним, хоч і підстави для співучасті, визначені у ст. 50 ЦПК України, тут є.

Щодо визначення відповідачем первинного дописувача, то тут ситуація може бути теж неоднозначною. На сьогодні виробилась доволі однозначна позиція в судовій практиці: якщо відсутні належні підтвердження того, що певна інформація дійсно була поширена і її розміщення вчинене особою, до якої пред'явлено позов, то такі матеріали розцінюються судами як неналежні докази та не беруться до уваги.

Наприклад, у цивільній справі одним із основних доказів була роздруковка інформації, розміщеної на особовій сторінці Профспілки працівників системи держрезерву України у соціальній мережі *Facebook*. Шевченківський районний суд м. Києва зайняв сторону відповідача та Рішен-

ням від 5 грудня 2018 р. в справі № 761/8839/18 відмовив у задоволенні позовних вимог. Суд вказав, що позивачем не надано доказів, які б підтверджували, що сторінка у *Facebook* створена та підтримується саме відповідачем або його довіреними особами [5].

У справі № 530/8/19 рішенням Зіньківський районний суд Полтавської області від 30 вересня 2019 р. позивачем було відмовлено в позові про захист честі, гідності, відшкодування моральної шкоди, тому що, на думку суду, він не довів належними та допустимими доказами що відповідач є автором оскаржуваної статті, поміщеної 25 грудня 2018 р. на сторінці соціальної мережі *Facebook* та саме відповідач розповсюдив вказану інформацію.

Суд дійшов до висновку, що офіційний сайт відповідача, що знаходиться за адресою в мережі Інтернет <http://www.zinkiv.org.ua>, *Facebook* є соціальною мережею, де кожен користувач, без ідентифікації може створити будь-яку сторінку та публікувати тексти, коментарі тощо під вигаданим ім'ям. Посилаючись на п. 46 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12, суд вважає, що роздруківки інтернет-сторінок (web-сторінок) самі по собі не можуть бути доказом у справі. А скріншоти з соціальної мережі *Facebook*, на думку суду, могли виготовлятися за допомогою програми типу Фотошоп [6].

Ще одна справа № 445/339/17, в якій заперечувалося проти позову про захист честі, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди, яка полягала у поширенні відповідачем неправдивої у мережі *Facebook*. Суд дійшов висновку, що позивачем не надано доказів того, що саме відповідач є розповсюджувачем вказаної вище інформації, оскільки в соціальних мережах може зареєструватися будь-яка особа та під будь-яким іменем. Тому створити та підтримувати сторінку від імені відповідача, в тому числі шляхом розміщення інформації та фотознімків, могла будь-яка особа. Саме на підставі недоведеності позовних вимог належними та допустимими доказами Золочівський районний суд Львівської області рішенням від 3 жовтня 2017 р. відмовив позивачу в задоволенні позову [7].

Апеляційний суд м. Києва розглядав справу щодо можливості спростування недостовірної та такої, що порушує честь та гідність особи, інформацію, поширену на інтернет-сторінці в соціальній мережі *Facebook*, та відшкодування моральної шкоди. Це відома в пресі історія, пов'язана з замахом на життя народного депутата від Радикальної партії та опублікуванням на сторінці *Facebook* під його ім'ям такого тексту: «И мне однозначно понятно, кто заказал эту акцию. Мой бывший тесть» (мову оригіналу збережено — *Р. Л.*). Відповідно колишній тесть подав позов проти народного депутата до суду з проханням визнати недійсною та спростувати зазначену інформацію, відшкодувати йому завдану моральну шкоду. Апеляційний суд повністю відмовив у задоволенні позову. Суд дійшов до висновку, що встановити те, що саме відповідач здійснив розміщення оспорюваної позивачем інформації є неможливим.

У рамках справи була проведена комплексна комп'ютерно-технічна експертиза, у висновку якої було зазначено: «Встановити осіб власників

акаунтів розміщених на ресурсах/посиланнях, зазначених у п. 1, не вважається можливим, та створення фальшивого (такого, що містить хибні відомості) акаунта користувача на вебсайті/ресурсі <http://facebook.com> можливо». Тобто в соціальних мережах може зареєструватися будь-яка особа та під будь-яким іменем, а тому створити та підтримувати сторінку від імені відповідача, в тому числі шляхом розміщення інформації та фотознімків, могла будь-яка особа [8].

Відповідно до вищенаведених прикладів судових рішень з судової практики, можна зробити висновок про те, що в переважній більшості випадків суди не приймають як належні та допустимі докази роздруковані сторінки з соціальних мереж, якщо відповідні дані не підтверджені іншими засобами доказування (не визнані іншою стороною, підтверджені висновками спеціальних експертиз тощо).

Якщо позовні вимоги базуються на змісті чужої публікації в соц. мережі, цей доказ рекомендується підсилювати іншими — показами свідків, іншими публікаціями з того ж акаунта, про які є достовірні твердження, що вони розміщені саме відповідачем. Не варто розраховувати на те, що відповідач визнає факт поширення ним спірної інформації на своїй сторінці особисто. Але це є чи не єдиний спосіб достеменно встановити належність відповідача у справі.

Питання ідентифікації конкретного користувача певного акаунта із певним записом у соц. мережі на цей момент ускладнюється і тим, що всі поради і консультації юристів для відповідачів у таких справах зводяться до того, щоб відповідачі обґрунтовували свої заперечення тим, що подані позивачем докази у вигляді інформації з соц. мережі є неналежним та недопустимим, тому що не доводять факт розміщення відповідної інформації саме відповідачем. А приклад останньої з вищенаведених справ вказує і на те, що висновок судової експертизи теж не сприяє позивачу в доведенні факту поширення інформації саме відповідачем.

Під час вирішення питання про відкриття провадження у справі слід дотримуватися вимог ст. 175 ЦПК України щодо змісту позовної заяви. У позовній заяві потрібно не лише надати всі відомості про відповідача (відповідачів), а й викласти відомості про спосіб поширення інформації, що ганьбить честь та гідність позивача; зміст інформації, яку позивач вважає неправдивою, а також час і місце її поширення. Обставини, на які позивач посилається в позовній заяві, повинні бути підтверджені доказами, що є в нього.

Виходячи зі складності встановлення осіб відповідачів, може мати місце ситуація, коли особа, яка поширила недостовірну інформацію, є невідомою. Очевидно, що без визначення належних відповідачів у справі вирішити спір про захист порушеного права є неможливим, оскільки однією з основних ознак позовного провадження є його змагальність, що може бути реалізована лише за наявності двох сторін у спорі з протилежним процесуальним інтересом. У такому випадку фізична особа, право якої порушено, має право звернутися в порядку окремого провадження до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування (ч. 4 ст. 277 ЦК України).

Юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову, є сукупність таких обставин:

а) поширення інформації, тобто розголошення її невизначеному колу осіб.

Інформація, яку позивач вважає недостовірною та такою, що ганьбить його честь і гідність, повинна бути повідомлена хоча б одній особі. Довести цю частину складу правопорушення можна на підставі того, що всі, хто є користувачем соціальної мережі, мали можливість ознайомитись з її змістом. Доказом може стати «скріншот» сторінки, на якій розміщена ця інформація з вказівкою на «публічність» поширення, а також відповідна кількість коментарів та поширень, що теж підтверджує, доведення такої інформації широкому загалу.

Зафіксувати факт розміщення в мережі інформації про позивача та зміст такої інформації можливо також шляхом збереження на електронному носії відповідної копії інтернет-сторінки. Не зайвим при цьому буде залучення свідків, які в подальшому своїми показами зможуть підтвердити автентичність інформації, наданої як роздруківки з інтернет-сторінки змісту сторінки, яку вони бачили в мережі. Питання наявності свідків особливо може стати актуальним, якщо така інформація про позивача буде видалена;

б) поширена інформація стосується позивача.

Те, що поширена інформація стосується позивача, підтвердити такими фактами, як зазначення в тексті повідомлення прізвища, місця роботи позивача, місця його постійного проживання, а також інших особистих даних про нього, що дозволяє ідентифікувати позивача, стверджувати про те, що поширена інформація, яку позивач має намір спростувати, стосується саме його;

в) недостовірність поширеної інформації, тобто така інформація не відповідає дійсності.

Недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) (п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [3]).

Згідно з ч. 3 ст. 277 ЦК України, негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного. Таким чином, цивільне законодавство встановлює презумпцію добропорядності. Тому можна припустити, що така частина складу правопорушення повинна бути доведена (а точніше спростована) відповідачем.

Однак не варто легковажно припускати, що в цій частині позивач звільняється від доказування. Якщо відповідач, обґрунтовуючи свої заперечення, буде доводити, що інформація, яка ним поширена, є достовірною, то позивач зустрічно має довести протилежне, а саме обґрунтувати вимогу про спростування недостовірної інформації шляхом заперечення

доказів, які надасть відповідач на підтвердження своєї позиції. Отже, позивач не звільняється від обов'язку доказування в цій частині й повинен заздалегідь подбати про докази, що підтверджують недостовірність поширеної інформації.

Негативно вважається інформацію, в якій стверджується про порушення особою, зокрема, норм чинного законодавства, вчинення будь-яких інших дій (наприклад, порушення принципів моралі, загальновищезаних правил співжиття, неетична поведінка в особистому, суспільному чи політичному житті тощо) і яка, на думку позивача, порушує його право на повагу до гідності, честі чи ділової репутації. Наприклад, поширення інформації про діяння позивача, що містять ознаки злочину, якщо при цьому немає відповідного рішення (вироку) суду, що набрало законної сили, є неприпустимим порушенням прав позивача згідно з положеннями ст. 62 Конституції України (визнати винною особу у скоєнні злочину може тільки суд). Така інформація сприймається негативно більшою частиною членів суспільства і є підставою для притягнення до цивільної відповідальності відповідача за порушення немайнових прав позивача.

Також варто враховувати і те, що навіть у випадку, коли відповідач, який поширив інформацію, не зуміє довести її достовірність, до нього все одно судом не може бути автоматично застосовувана цивільно-правова відповідальність, наприклад, зобов'язання спростувати поширену інформацію. Як впливає з Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та практики її застосування Європейським Судом [2], застосування санкції в таких випадках має бути необхідним у демократичному суспільстві, зокрема інтерес позивача спростувати інформацію повинен переважати інтерес відповідача її поширити та інтерес суспільства отримати цю інформацію; а також має існувати нагальна суспільна потреба застосувати санкцію до поширювача інформації.

Відповідно до цивільного процесуального законодавства, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Тому будь-які письмові, речові чи електронні докази, а також інформація про свідків, покази яких можуть підтвердити неправдивість поширених відомостей про позивача та/або сприяти встановленню судом складу правопорушення, неодмінно повинні бути надані суду;

г) поширення інформації порушує особисті немайнові права позивача. Таке порушення може виражатися в заподіянні шкоди особистим немайновим благам, або в перешкоді позивачу повно і своєчасно здійснювати особисті немайнові права.

Під час вирішення спору про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, чи не є вона оціночним судженням (п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [3]). Визначення судом характеру поширеної інформації істотно впливає на результати розгляду спору. Якщо фактичні твердження потребують перевірки з метою встановлення їхньої

достовірності (недостовірності), то оціночні судження (*value-judgments*) не підлягають доказуванню щодо їх правдивості, а відтак і спростуванню. Згідно з ч.ч. 1, 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» ніхто не може бути притягнений до відповідальності за висловлювання оціночних суджень. За винятком наклепу, оціночними судженнями вважаються висловлювання, які не містять фактичних даних, такі, як критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зважаючи на характер використання мовностилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири).

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [2] у ст. 10 гарантує кожному право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися власних поглядів, одержувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Відповідно до ст. 277 ЦК України, не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень ст. 10 Конвенції. Ці формулювання запозичені з рішення Європейського суду з прав людини у справі *Лінгенс проти Австрії* [4, п. 46]: «Наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень не можна».

Якщо позивач вважає, що оціночні судження або думки принижують його честь, гідність чи ділову репутацію, він може скористатися наданим йому законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення обставин чи подій у тому ж засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши свою оцінку. А якщо суб'єктивна думка була висловлена в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує честь, гідність чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду. Варто зазначити, що правом на відповідь майже ніколи не користуються, натомість позивачі обмежуються вимогами сатисфакції у формі спростування поширеної інформації [1].

Отже, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що:

1. Законом передбачена судова форма захисту особистих немайнових прав в порядку цивільного судочинства в позовному провадженні.
2. Спосіб захисту на вибір позивача може бути як загальний — відшкодування шкоди (компенсація моральної шкоди), так і спеціальний — спростування недостовірної інформації. Вибачення як спосіб захисту законодавством не передбачений.
3. Відповідачами у справі про захист гідності, честі чи ділової репутації у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник вебсайту.

На даний час навіть за допомогою судової експертизи встановити достовірних осіб власників акаунтів сторінок на *Facebook* дуже важко. Так

як у соціальних мережах може зареєструватися будь-яка особа та під будь-яким іменем і відповідно створити та підтримувати сторінку від імені відповідача, у тому числі шляхом розміщення неправдивої інформації, може будь-яка особа.

Щодо другого відповідача (власника вебсайту), доменне ім'я facebook.com є приватним доменним іменем другого рівня в домені com, який є загальним доменом верхнього рівня. Доменне ім'я facebook.com не відносяться до українського сегменту Інтернет. Адреса Facebook не належать до адресного простору українського сегмента мережі Інтернет, адміністрування цих доменних імен в Україні не здійснюється. Отже, суд не зможе отримати інформацію про власника сайту, а відтак розраховувати на те, що його можна залучити, як відповідача, теж не варто.

Отже, без встановлення належних відповідачів неможливо і спростувати інформацію, яка є недостовірною та такою, що порушує честь та гідність особи, і відшкодувати завдану моральну шкоду. Така обставина (встановлення належного відповідача) є найбільш незахищеною позицією в цьому спорі.

4. Суд ухвалить рішення про задоволення позовних вимог, якщо буде доведено всі вищезазначені обставини:

- а) поширення (розголошення) інформації невизначеному колу осіб;
- б) поширена інформація стосується позивача;
- в) недостовірність поширеної інформації;
- г) поширення інформації, порушує особисті немайнові права позивача, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Список використаних джерел

1. Цірат К. Захист честі, гідності та ділової репутації. *Юридична газета*. № 39 (641) [26 вересня 2018, 14:59]. URL : <http://bit.ly/39PryRj>.
2. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод та практики її застосування Європейським судом від 04.11.1950 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2V1LT1v>.
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постановою Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3aSQGH4>.
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 08.07.1986 р. у справі Лінгенса (№ 12/1984/84/131). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/33iAbBr>.
5. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 05.12.2018 р. у справі № 761/8839/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень України*. URL : <http://bit.ly/2U42rUd>.
6. Рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 30.09.2019 р. у справі № 530/8/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень України*. URL : <http://bit.ly/2TNtN2a>.

7. Рішення Золочівського районного суду Львівської області від 03.10.2017 р. у справі № 445/339/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень України*. URL : <http://bit.ly/2U6PgSp>.
8. Рішення Апеляційного суду м. Києва від 11.08.2016 р. у справі № 761/13156/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень України*. URL : <http://bit.ly/2wYY8S9>.

Надійшла до редакції 12.12.2019

Roksolana LEMYK

Ivan Franko National University of Lviv

Adjudicative Refutation of Dubious Information Spread in Social Media

The following article is a comprehensive rebuttal of dubious information spread throughout the social media, based on scientific materials in judicial practice. It includes the development of theoretical principles as well as practical application of the law in protection of human dignity in civil legal proceedings.

The author provides an analysis of standard information, scientific literature and judicial practice as to the steps in the rebuttal in civil legal procedures of dubious information spread throughout social media and provides resolutions and proposals regarding the legal applications in protection of the honour and dignity of persons who intend to dispute such information. The article deals with the judicial components of the offence i.e. spreading of information to at least one person by any means; spreading information which refers to an individual or a legal entity i.e. a plaintiff; spreading dubious information i.e. that is information that does not correspond to the facts; spreading information that violates personal non-property rights i.e. causes harm to personal welfare or prevents a person from realizing his personal non-property rights completely and timely. The author elaborates on each of these elements to the degree that their sum satisfies the demands of the claim. The form of protection of personal non-property rights, particularly those of dignity and honour, the right to the inviolability of a business reputation, is the choice of the plaintiff. In addition, the plaintiff may choose a general as well as a specific form of protection of his rights set out by the law that regulates specific legal relations. The author considers separately the problem of selecting a respondent (co-respondent) in specific cases (difficult in the selection of an appropriate respondent), where a most defenceless situation is created: without the establishment of appropriate respondents it is impossible both to contest the authenticity of the information which violates the honour and dignity of the individual and to provide compensation for the moral harm.

Keywords: *lawsuit, protection of honour and dignity, forms of protection, on-line information.*